

פרק השליח שעשה

אמר לו בעל הבית לשליח "תן להם לאורחין חתיכה חתיכה, לכל אורח", והוא השליח, אומר להם "טלו שתיים שתיים", והם האורחים, נטלו, כל אורח, שלש שלש וכולם: המשלח, השליח והאורחים שגגו, ולא ידעו שהוא של הקדש, כולם מעלו. לפי שהשליח לא שינה משליחותו אלא הוסיף מעצמו, ומעל המשלח על הראשונה, והשליח על מה שהוסיף, והם על אכילתם מה שלא ניתן להם. ובגמרא יבואר.

גמרא:

כ-ב

שנינו במשנתנו: אמר לו תן בשר לאורחים ונתן להם כבד, כבד ונתן בשר, השליח מעל. מפני שלא עשה שליחותו של בעל הבית.

משמע שמשנתנו סוברת שכבד ובשר הם שני מינים. הגמרא דנה, האם היא דעת הכל, או שלדעת רבי עקיבא, כבד ובשר הם מין אחד.

דיון זה, אם הם שני מינים או מין אחד, אינו נוגע לענין מעילה על ידי שליח בלבד, אלא אף לשאר דיני התורה, כגון: לענין נדרים, וכמו שיבואר.

והכלל בדבר זה, הוא: כל דבר שאין השליח מתייעץ עם המשלח, כגון: השולח שליח לקנות לו ירק, כל מה שהשליח קונה בלי

מבואר לעיל [יח ב] שדין מעילה נלמד מתרומה, כשם שבתרומה מהני מעשה השליח, ומה שעשה השליח עשוי, והתרומה שתתם תרומה, כן במעילה, מהני מעשה השליח, ומה שעשה עשוי, ומעל המשלח.

ואף על פי שבכל התורה כולה "אין שליח לדבר עבירה", מכל מקום, לגבי מעילה "יש שליח לדבר עבירה" (759).

במה דברים אמורים? כשהשליח עשה כפי ציווי המשלח. אבל אם שינה מדעת המשלח, מעל השליח.

השליח שעשה שליחותו, בעל הבית, המשלח, מעל.

לא עשה שליחותו, השליח מעל.

ומבאר המשנה: כיצד?

אמר לו בעל הבית לשליח "תן בשר לאורחים", ולא ידע שהוא של הקדש, ונתן להם השליח, כבד, ולא ידע שהוא של הקדש, או שאמר לו "תן כבד", ונתן להם בשר, השליח מעל. לפי שלא עשה שליחותו, שכבר אינו בשר ובשר אינו כבד, ויבואר בגמרא.

אבל אם אמר לו "תן בשר", ונתן בשר, מעל המשלח.

עובדיה כתבו, שנלמד ממה שנאמר [במדבר ה] "ואשמה הנפש ההיא", ודרשין: מי ששגג תחילה, דהיינו המשלח.

759. ולעיל [יח ב] למדה כן הברייתא מגזירה שוה חטא חטא מתרומה. אבל הרמב"ם בפירוש המשנה ורבינו

לגבי בשר הוא מילתא דמימלך עלה שליח, ולכן לא עשה שליחותו.

מאן תנא, מי הוא התנא של משנתנו הסובר, **דכל מילתא דמימלך עלה שליח**, כל דבר שהשליח מתייעץ עליו, תרתי מיילי חויין, הם שני מינים,

אמר רב חסדא: משנתנו נשנית כדעת חכמים, **דלא כרבי עקיבא**,

דהנן, שנינו במסכת נדרים: **הנודר מן הירק**, האוסר על עצמו בנדר אכילת ירקות, **מותר באכילת דילועין**, מפני שדילועין אינם מין ירק, מאחר שהם "מילתא דמימלך עלה שליח", כמבואר. אלו הם דברי חכמים. **ורבי עקיבא**, **אוסר** אכילת דילועין, מפני שלדעתו דילועין הם בכלל ירק, מאחר שהם "מילתא דמימלך עלה שליח", כמבואר.

נמצא, שמשנתנו היא כדעת חכמים, כי לדעת רבי עקיבא, הואיל והשליח מתייעץ על כבד, הרי עשה שליחותו, ובעל הבית מעל (760).

אבי דוחה דברי רב חסדא:

אביי אמר: **אפילו תימא**, אפשר להעמיד המשנה **כרבי עקיבא**, ואמנם אם השליח היה

התייעצות, הרי הוא בכלל ירק.

וכמו כן, השולח שליח לקנות ירק, ולא מצא ירק אלא קטניות, ואינו קונה, ואפילו אינו חוזר למשלח להתייעץ עמו האם לקנות קטניות, סימן הוא שקטניות בודאי אינם בכלל ירק.

אבל, "מילתא דמימלך עלה שליח", כלומר, דבר שהשליח חוזר ומתייעץ עם המשלח, כגון: כשלא מצא ירק, חוזר לשאול האם לקנות דילועין, בדבר זה נחלקו חכמים עם רבי עקיבא. חכמים סוברים, שעצם התתייעצות שלו מוכיח שדילועין אינם מין אחד עם ירק, שאילו היו מין אחד, איזה צורך יש לו להתייעץ, מדוע אינו קונה אותם מיד. ואילו רבי עקיבא, מוכיח מההתייעצות, להיפך, שדילועין הם מין ירק, שאם אינם מין ירק, מה לו להתייעץ, הלא שלח אותו לקנות ירק, כשם שאינו מתייעץ אם לקנות קטניות.

ומעתה, כבד ביחס לבשר, הוא מילתא דמימלך עלה שליח. והשולח שליח לקנות בשר ולא מצא אלא כבד, אינו קונהו מיד, אלא מתייעץ עם המשלח.

ומשנתנו שאמרה שהשליח מעל, הוא, מפני שהיא סוברת שהם שני מינים, משום שכבד

אלפנדארי [עניני גיטין] וכן כתב השפת אמת: מכל מקום, אם השליח מצא גם בשר וגם כבד ונתן להם כבד, מודה רב חסדא שמעל השליח אפילו לרבי עקיבא. אלא, רב חסדא הבין מפשטות לשון המשנה, שבכל אופן, גם כשלא מצא בשר ונתן כבד, מעל השליח, לכן העמיד את המשנה דלא כרבי עקיבא.

[ועיין רש"ש התמה שמקרא זה כלל לא נאמר במעילה, אלא בגזל הגר]. ותמה עליהם **התוס' יום טוב**, הלא בגמרא במסכת קידושין [ב ב] למדו כן חז"ל מגזירה שוה מתרומה. כנ"ל?

760. כתב המכתב מאליהו להחכם מהר"א

דתניא, כמו ששנינו ברייתא: הנודר מן הבשר, אסור בכל מיני בשר, בין בהמה בין חיה, ואסור בראש וברגלים בקנה ובכבד ובלב, לפי שכל אלו, ואפילו כבד, הם בכלל בשר (763). ואסור בבשר עופות. ומותר בבשר דגים וחגבים, אלו הם דברי חכמים. רבן שמעון בן גמליאל מתיר בראש וברגלים בקנה ובכבד ובעופות, לפי שכל אלו אינם בכלל בשר, והשליח צריך להתייעץ עליהם כנ"ל. ואין צריך לומר, שמותר בבשר דגים וחגבים (764).

הרי שרבן שמעון בן גמליאל הוא הסובר שדבר שהשליח מתייעץ עליו, הוי מין אחר ואינו בכלל הנדר.

וממשיכה הברייתא: וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר: קרביים [החלקים הפנימיים בבהמה] לאו בשר הן, ואוכלהן לאו בר איניש, האוכלם אינו בן אדם! כלומר שאינם מאכל אדם (765).

מתייעץ ובעל בית היה מסכים להביא כבד לאורחים, ועשה שליחותו, היתה המעילה בשליחות בעל הבית, והוא מעל,

אבל במשנתנו הביא להם כבד בלי התייעצות, ומי לא בעי לאימלוכי, וכי לא היה צריך להתייעץ?! הלכך הביא דבר שלא נצטווה, ומעל השליח (761).

ומספרת הגמרא: כי אמרו רבנן, כשאמרו חכמים תירוצו של אביי, קמיה דרבא, לפני רבא, הגיב רבא ואמר להו: "שפיר קאמר נחמני". רבא קרא לו "נחמני", כי אביי גדל בבית רבה בר נחמני (762).

ומבררת הגמרא: מאן תנא דפליג עליה דרבי עקיבא, מי הוא התנא במשנה ההיא החולק על רבי עקיבא?

רבן שמעון בן גמליאל היא [צריך לגרוס: הוא],

764. גירסת הגמרא שם.

765. ואמרה שם הגמרא [על פי רש"י שם]: למאי הלכתא, לאיזה הלכה אמרו שקרביים אינו כבשר. הלא לגבי נדרים, אמר: אסור בכל מיני בשר, ולא הוציא את הקרביים מכלל בשר. ומתרצינן: לענין זביני, שהקונה קרביים במחיר בשר, והיה יכול לקנות בשר וקנה קרביים, לאו בר נש הוא, ודעתו בטלה אצל בני אדם.

והתוס' כאן מפרשים: לענין מקח וממכר, שאם מכר לו קרביים, ולא היו ראויים לאכילת אדם אלא לכלבים [שהסריחו], אין הקונה יכול לחזור בו, כי המוכר טוען, מכרתי לך לכלביך, כי אין דרך בני אדם לאוכלך. [על פי פירוש א].

761. פירוש: אינו דומה הלכות מעילה להלכות נדרים. כשהנידון הוא על דילועין אם בלשון בני אדם נקראים ירק, בודקים לשון בני אדם. ועל כך נחלקו חכמים ורבי עקיבא אם מילתא דמימלך עלה שליח הוא סיבה להיקרא מין אחד, או, אדרבה! הוא סיבה להיקרא שני מינים, אבל במעילה, כיון שלא התייעץ, והיה צריך להתייעץ, אם כן, עשה השליח על דעת עצמו. ובעל הבית הסתמך על כך, שלא יתן להם כבד בלי הסכמתו. על פי הר"ן והמאירי [נדרים שם].

762. הר"ן שם.

ורבה היה רבם של אביי ורבא.

763. רש"י נדרים.

וכיון שכן, לא התכוין בנדרו על דגים.

ומקשינן: **אי הכי**, אם כן, **ציפרא נמי ניכול**, שיהיה מותר גם באכילת בשר עופות (767).
דאמר שמואל: **דמסוכר**, מי שהקזו דם בכתפיו, **ואכל ציפרא**, ואוכל בשר עוף, **פריח לביה כציפרא**, פורח לבו כצפור, כלומר, מסתכן בכך.

ולמה אסרו התנא קמא באכילת בשר עוף, הרי לא התכוון לכך בנדרו?

ועוד, תניא, שנינו ברייתא: **אין מקיזין דם, לא על הדגים, ולא על העופות, ולא על בשר מליח**. הרי שגם בשר עוף אין אוכלים ביום הקזה (768)?

אלא (769) **אמר רב פפא** (770): לעולם לא מדובר ביום הקזה, ולכן אסור בבשר עופות. **אלא**, **ביומא דכייבין ליה עיניה עסקינן**, הברייתא מדברת שנדר ביום שכואבות לו

הגמרא מבררת דעת תנא קמא של הברייתא [הסובר כרבי עקיבא, שכל מילתא דמימלך עלה שליח, חד מינא הוא]: **ולתנא קמא, מאי שנא בבשר עופות**, שאסור הנודר בבשר,

משום דרגיל איניש דאמר, רגילות הוא אצל בני אדם לומר, **"לא אשכחי בשרא דחיותא**, לא מצאתי בשוק בשר בהמה, **ואתאי בשרא דציפרא**, והבאתי בשר עוף", משמע שבשר עוף הוא בכלל בשר (766),

אי הכי, אם כן, קשה: **הכי נמי, עביד איניש למימרא**, בן אדם אומר **"לא אשכחי בשרא דחיותא, ואתאי דגים"**. ומה הטעם להתירו בבשר דגים?

ומתריצין: **אמר רב פפא**: **ביום הקזה עסקינן**, הברייתא מדברת בנדר ביום שהקזו דם, **דבין כך לא אכיל איניש דגים**, בו ביום, מפני שדגים קשיין [אינם בריאים] להקזה.

766. גירסת הגמרא נדרים: **דעביד שליח דמימלך עליה**.

767. גירסת הגמרא שם: **אפילו עופות נמי לא אכיל**, הרי ביום הקזה אינו אוכל גם עופות. ושתי הגרסאות עולות בקנה אחד. **ברכת הזבח**.

768. ובגמרא שם מובאת ברייתא נוספת: **ותניא**: **הקזו דם לא יאכל לא חלב ולא גבינה ולא ביצים ולא שחליים ולא עופות ולא בשר מליח**.

ומבאר **הצאן קדשים**: ממאמר שמואל אין די בידי המקשן להקשות, כי יתכן ששמואל אסר ב"ציפרא" והוא שאר בשר עוף, ואילו בשר תרנגולים אינם קשים ביום הקזה. [וחילוק זה כתבו הדרישה יורה דעה סימן ריז] על כן הביא

הברייתא שנאמר בה "עופות".

אבל גם ברייתא זו אפשר לפרש הלשון "אין מקיזין לא על בשר עוף", שהכוונה באוכל בשר עוף בלבד, ואילו אם אוכל דברים אחרים, לא יזיק לו בשר עוף,

על כן מביא ברייתא השנייה ששם נאמר מפורש "הקזו דם לא יאכל בשר עוף".

769. גירסת הגמרא שם: **שאני עופות**, בשר עוף שונה מבשר דגים, **דאפשר על ידי שליקה**, כשהן מבושלות הרבה, אינם מזיקים ביום הקזה. לפיכך, הם כלולים בנדרו. מה שאין כן דגים, מזיקים בכל אופן.

770. בגמרא שם: **אביי אמר**.

עשה את שליחותו, ומכר ליתכא, אלא שהוסיף למכור מה שלא נצטווה. וממילא לא יכול בעל הבית לחזור בו. או שנאמר "מעביר על דבריו הוא", ולא עשה שליחותו, והמכירה בטלה לגמרי.

הגמרא שם וכאן פושטת את האיבעיא ממשנתנו:

שמע מינה, ממשנתנו שאמרה שהמשלח גם מעל, משמע, שהשליח מוסיף על שליחותו הרי(772). כי אם נאמר שהשליח "מעביר על דבריו", נמצא, שלא עשה שליחותו, ולא מעל המשלח(773).

העינים, **דלא אכיל הגים**, הלכך בעת נדרו לא התכוין לדגים(771).

שנינו במשנתנו: **אמר לו "תן להם התיבה התיבה", והוא אומר "טלו שתים שתים", והם נטלו שלש שלש, כולם מעלו.**

במסכת כתובות [צח ב] מסופקת הגמרא, בהאומר לשליחו למכור ליתכא [חצי בית כור] משרותיו, והלך השליח ומכר בית כור, ובעל השדה רוצה לחזור בו מכל המכירה, אף ממה שצווה לשליח, בטענה שהשליח לא עשה שליחותו. והספק הוא אם השליח "מוסיף על דבריו הוא", כלומר, השליח אכן

773. רש"י מובא בשיטה מקובצת כתובות [שם], סובר שההוכחה היא גם ממעילת השליח, כיון שגם האורחין העבירו על דבריו, נמצא שלא אכלו על פי ציוויו. וכן כתבו שם הריטב"א והרא"ש. וזה הטעם שהשיטה מקובצת [הערה הקודמת] מחק מלת "שליח", עיין רש"ש. אבל המיוחס לרש"י, וצאן קדשים בתוס' סוברים, שהוכחת הגמרא היא ממעילת בעל הבית בלבד.

וכנראה שהם סוברים כדעת הרא"ה והידושי ווידאל קרשקש [שם] שהשליח ודאי מעל, אף אם נסבור "מעביר על דבריו הוי". מפני, שבשלמא מעילת בעל הבית תלויה בדיבורו של השליח, וכאשר אמר השליח "שתים", אם אכן מעביר על דברי בעל הבית, נמצא שנעקרה השליחות. מה שאין כן אכילת האורחין, מיד כשאכלו שתים קיימו דבריו, ונעשתה מעילתו, ומה שהוסיפו אחר כך ואכלו שלישייתו, הוא על דעת עצמם. נמצא, שהשליח בכל אופן מעל.

וסברה כזו אמרה הירושלמי [תרומות פרק הלכה ד] הביאה התוס' יום טוב. ראה רש"ש הסובר שגמרא בבליית לא סבירא לה סברה זו. ועיין בפירוש הר"ש תרומות שם, ובקרבן אורה.

771. המשך הגמרא שם לפי גירסת התוס' כאן: ומקשינן: **הא אמר שמואל: "נו"ן סמ"ך עי"ן [ס"מין] היה עושה מאותיות האלף בית.** כלומר, **נונא, דגים, סמא לעינים**, הם רפואה לעינים. ולמה אמר אב"י שדגים מזיקים לכאב עינים? ומתריצין: **כאן בתחלת אוכלא**, בתחלת חולי העינים הם מזיקים, **כאן בסוף אוכלא**, שכבר עבר זמן מרובה כאב העינים, ואז הדגים הם רפואה.

והמיוחס לרש"י מפרש להיפך: כשמתחילים העינים לכאוב אז הם רפואה, ואילו בסוף הם קשים.

פירוש אחר: תחלת אוכלא, היינו: תחילת הסעודה, וסוף אוכלא היינו: סוף הסעודה. והתוס' לא פירשו מתי מזיק ומתי מרפא. [בפירוש הראשון, גם כן לא פירשו, וביארנו על פי רש"י שם]. השפת אמת, מקשה על פירוש זה, שאם אכן דגים הם רפואה, אם בתחילת סעודה או בסוף, אם כן, מה תירצה הגמרא שלא התכוין לדגים בעת נדרו?

772. גירסת השיטה מקובצת. ועיין הערה הבאה.

והם אכן נטלו על דעתו.

מתנתיין:

המשנה ממשיכה בהגדרת שליח שעשה שליחותו. ובדין שליח שהוא חרש, שוטה וקטן.

אמר לו בעל הבית לשליח: הבא לי מעות, מן החלון [חלל מרובע בכותל, ואינו מפולש לחוץ, ועשוי להניח בו חפצים (776)]. או אמר לו: **הבא לי מן הדלוסקמא** [שק]. (777) ולא אמר לו מאיזה חלון או מאיזו דלוסקמא, והיו שם הרבה, והשליח הביא לו, ובין השליח ובין בעל הבית שגגו ולא ידעו שהמעות הן של הקדש, הרי אף על פי שאמר **בעל הבית לא היה בלבי**, מחלון זה (778) **אלא מזה!** והשליח הביא מזה, שלא

ורחינן: **אמר רב ששת: ממשנתנו אין לפשוט, כי היא מדברת באופן דאמר (774) להו. השליח לאורחין, ופירש להם "טלו חתיכה אחת מדעתו של בעל הבית, ואחת מדעתי", ושקלו אינחו תלת, והם לקחו שלש, הראשונה משום שליחות בעל הבית, והשנייה משום ציווי השליח, והשלישית מרצונם (775).**

כא-א & שמה תאמר, הרי פשיטא שאם אומר להם כן, מעל בעל הבית, ומה החידוש במשנה? תשובתך: **מהו דתימא** אפילו כשהשליח אומר להם "טלו אחת מדעת בעל הבית ואחת מדעתי", עקר שליח שליחותיה **דבעל הבית**, כיון שגילה להם שאינו עושה כפי ציווי בעל הבית, והלכך, **לא למעול בעל הבית**. לכן **קמשמע לן**, משמיעה לנו המשנה, שבעל הבית מעל, מאחר שאמר להם השליח שהראשונה היא על דעתו של בעל הבית,

לדעתם ולא מדעת שליח, שהרי השליח רק אמר להם שתיים.

774. גירסת הגמרא שם.

776. תוס' יום טוב.

777. גירסת המשנה: גלוסקמא. ומפרש רבינו **עובדיה**: תיבה או ארון בלשון יון. על הפסוק [סוף ספר בראשית] "ויישם בארון" תרגם תרגום ירושלמי "ושוין יתיה בגלוסקמא".

778. כן פירשו רש"י [קידושין נ א] ותוס'. אבל בפירוש א מפרש שהביא לו בשר מחלון שציווהו, ובעל הבית אמר "לא היה בלבי בשר זה אלא בשר אחר". והשפת אמת כיון לדבריו, וכתב שפירוש רש"י ותוס' דחוק, ואינו מבאר הטעם. ועיין ביכין ובוועז באריכות.

והרמב"ם [פרק זה מהלכות מעילה הלכה א]

775. תוס' שם הקשו: למה מעל השליח, הרי האורחין העבירו על דעתו, שהוא אמר להם ליטול שתיים והם לקחו שלש, אם כן, לא עשו על פי שליחותו?

ותירצו: שמדובר, שגם האורחין הגיבו ואמרו "הרי אנו נוטלין שתיים לדעתך ואחת מדעתנו". נמצא שהשתיים שנטלו, היה על דעתו של השליח.

וכן פירשו התוס' כאן.

ועוד כתבו שם התוס', שאין צורך לפרש כן, מפני שדוקא לגבי השליח אמר כן רב ששת, כדי שלא יסברו האורחין שבעל הבית צוה ליטול שתיים, כשאומר סתם "טלו שתיים". מה שאין כן לגבי האורחין, בכל אופן הם לוקחין השלישית